

ZNEPOKOJIVÝ SVET PSYCHOPATOV
MEDZI NAMI

BEZ SVEDOMIA

Robert D. Hare, PhD

Citadella

Bez svedomia

Znepokojivý svet
psychopátov medzi nami

Robert D. Hare, PhD

Robert D. Hare, PhD

Bez svedomia

Znepokojivý svet
psychopátov medzi nami

Citadella

Bez svedomia

Znepokojivý svet psychopatov medzi nami

Robert D. Hare, PhD

Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths Among Us by Robert D. Hare, PhD

Copyright © 1993 by Robert D. Hare, PhD

Copyright © Published by arrangement with The Guilford Press

All rights reserved.

Prvé vydanie.

Všetky práva vyhradené. Táto publikácia ani žiadna jej časť nesmie byť kopírovaná, rozmnožovaná ani inak šírená bez písomného súhlasu vlastníka autorských práv.

Preklad © Monika Sitarčíková, 2022

Redakčná úprava a korektúry: Lubomír Závada

Grafická úprava: Citadella

Vydalo vydavateľstvo Citadella v roku 2022

ISBN 978-80-8182-192-9

Venované pamiatke mojich rodičov
Yvonne a Henryho,
mojej sestre Charmaine a dcére Cheryl

OBSAH

Poznámka autora	9
Predslov a poďakovanie	13
Úvod do problému	23
1. Stretnutie so psychopatom	35
2. Čo to znamená	55
3. Profil: pocity a vzťahy	75
4. Profil: životný štýl	113
5. Vnútoraná kontrola: chýbajúci článok	135
6. Zločin: logická voľba	153
7. Psychopati v oblekoch	185
8. Slová z vrecka kabáta	221
9. Muchy v pavučine	251
10. Korene problému	269
11. Etické problémy diagnózy	309
12. Čo môžeme urobiť	329
13. Návod na prežitie	353
Epilóg	375
Poznámky	381

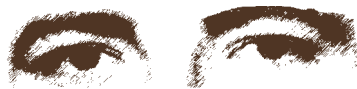
Poznámka autora

PSYCHOPATIA JE porucha osobnosti definovaná jasne určenými charakteristickými prejavmi správania, ktoré spoločnosť považuje väčšinou za negatívne. Preto nemôžeme k stanoveniu diagnózy psychopatie pristupovať ľahkovážne. Rovnako ako pri iných psychiatrických poruchách a ochoreniach, diagnostika prebieha na základe zozbierania dôkazov, že jedinec spĺňa minimálne stanovené kritériá pre danú poruchu. V prípadoch pochádzajúcich z mojich vlastných záznamov, s ktorými som pracoval, sa diagnóza jedincov stanovila po dôslednom preskúmaní súborov informácií a na základe podrobných rozhovorov. Isté detaily som upravil a vynechal osobné údaje, no zachoval som podstatu daných prípadov.

Hoci je témou knihy psychopatia, nie každá osoba opísaná v tomto diele je psychopatom. Využil som mnoho príkladov z publikovaných článkov, novinových správ a osobnej komunikácie, preto si nemôžem byť istý, či sú spomínaní jedinci psychopati, i keď ich tak môžu označovať iní ľudia. V každom prípade sa však zozbierané dôkazy týkajú istého aspektu správania daného človeka, ktoré buď zodpovedá konceptu psychopatie, alebo znázorňuje istú kľúčovú osobnostnú črtu či prejav správania typické pre danú poruchu. Daní jedinci môžu, ale nemusia byť psychopati, ale ich opisované správanie predstavuje užitočný nástroj na rozlíšenie rôznych osobnostných črt a prejavov správania, ktorými sa psychopatia definuje. Čitatelia by sa však nemali nazdávať, že daná osoba je psychopatom len preto, že je v takejto súvislosti v tomto diele vyobrazená.

Predslov a pod'akovanie

PSYCHOPATI SÚ SOCIÁLNI predátori, ktorí si cestu životom nemilosrdne razia vďaka svojmu šarmu a manipulácii, a zanechávajú za sebou hlbokú priepasť plnú sklamaných srdc, nenaplnených očakávaní a prázdnych peňaženiek. Bez štipky svedomia či súcitu s inými ľuďmi si sebecky berú, čo sa im zachce a ako sa im ráči, porušujú spoločenské normy a očakávania, a to bez akéhokoľvek pocitu viny či ľútosti. Kto sú títo ľudia? Prečo sú takí? Ako sa môžeme pred nimi ochrániť? Takéto otázky si často kladú zaskočené a zúfalé obeť psychopatov. Hoci sú tieto a podobné otázky predmetom klinických úvah a empirického výskumu už viac ako sto rokov, a už štvrtstoročie sú predmetom mojej práce, iba v priebehu ostatných desaťročí sa začala pomaly odkrývať podstata záhadného a desivého sveta psychopatov.

Keď som súhlasil, že napíšem túto knihu, vedel som, že bude náročné predložiť verejnosti zrozumiteľne seriózne vedecké poznatky. Mohol by som si pohodlne žiť vo vzdušnom zámku svojho akademického sveta, diskutovať s inými zasvätenými výskumníkmi a písať odborné knihy a články. Za ostatné roky však výrazne stúpol počet prípadov, keď bola verejnosť obeťou machinácií a pustošenia psychopátov. V médiách sa to len tak hemží správami o zarážajúcich prípadoch násilných trestných činov, finančných škandálov a politikov zneužívajúcich dôveru verejnosti. Nespočetné množstvo filmov a kníh vypovedá príbehy o sériových vrahoch, podvodníkoch a príslušníkoch skupín organizovaného zločinu. Hoci sú v mnohých prípadoch opisované a vyobrazené osoby psychopati, mnohí iní nimi nie sú, a rozdiel medzi týmito dvoma skupinami často uniká médiám, zábavnému priemyslu aj spoločnosti. Dokonca ani pracovníci v trestnoprávnom systéme, ako právnici, súdni psychiatri, psychológovia, sociálni pracovníci, probační úradníci, príslušníci policajného zboru a pracovníci v nápravno výchovných zariadeniach (policajti a dozorcovia, ktorí sa pri práci denne stretávajú s psychopatmi) častokrát skutočne nevedia, s akými ľuďmi prichádzajú do kontaktu. V tejto knihe objasníme, prečo má neschopnosť rozlíšiť páchatelov, ktorí sú psychopati, a ktorí nie, pre spoločnosť ničivé následky. Je možné, že ani čitatelia sa v istej časti svojho života nevyhnú nepríjemnej osobnej skúsenosti s psychopatom, preto je pre ich vlastné fyzické, psychické aj finančné dobro dôležité, aby

dokázali rozpoznať psychopata, vedeli, ako sa pred ním ochrániť alebo prinajmenšom minimalizovať škody.

Vedecká literatúra zaoberajúca sa psychopatiou je častokrát vysoko odborná, abstraktná a ťažko pochopiteľná pre čitateľov bez hlbších znalostí z oblasti behaviorálnych vied. Mojmím cieľom bolo preložiť tieto diela do zrozumiteľného jazyka, aby boli prístupné nielen širokej verejnosti, ale aj pracovníkom v trestnoprávnom systéme a v oblasti duševného zdravia. Usiloval som sa príliš nezjednodušiť teoretické fakty a výsledky výskumu, ani naše zistenia nezveličovať. Verím, že čitatelia, v ktorých táto téma vzbudí väčší záujem, využijú poznámky k jednotlivým kapitolám, aby sa do problematiky hlbšie pohrúžili.

Vedecký prístup uplatnený v tejto knihe odráža moje profesionálne základy vychádzajúce z experimentálnej psychológie a kognitívnej psychofyziológie. Niektorých čitateľov možno sklame, že som nevenoval veľa priestoru otázkam psychodynamiky, ako napríklad podvedomým procesom a konfliktom, obranným mechanizmom a podobne. Hoci za ostatných päťdesiat rokov vzniklo mnoho kníh a stovky článkov na tému psychodynamiky psychopatie, podľa môjho názoru výrazne nenapomáhajú nášmu porozumeniu tejto poruchy. Do veľkej miery je to preto, lebo väčšina psychodynamických opisov psychopatie sú skôr teoretické, často cyklické, a preto nie je jednoduché overiť ich empiricky. Nedávno však vznikli isté pokusy prepojiť psychodynamické úvahy o psychopatii s teóriami a postupmi behaviorálnych vied.

Táto práca priniesla aj isté zaujímavé zistenia a relevantné výsledky v tejto knihe priblížim.

Počas mnohých rokov som mal to šťastie, že som mohol pracovať s množstvom výnimočných postgraduálnych študentov a asistentov. Náš vzťah bol vždy vzájomne prospešný: ja som ich viedol a poskytoval im prostredie plné podpory a oni mi prinášali čerstvé nápady a nadšenie nevyhnutné na to, aby sme mohli vedecké pracovisko udržiavať produktívne a živé. O ich prínose svedčí aj počet postgraduálnych študentov uvedených ako spoluautorov publikácií vychádzajúcich na mojom pracovisku. Chcel by som sa poďakovať najmä Stephenovi Hartovi, Adelle Forthovej, Timothy Harpurovi, Sherrie Williamsonovej a Brende Gillstromovej, ktorí v posledných desiatich rokoch výrazne prispeli k môjmu výskumu a úvahám.

Náš výskum podporili granty od Kanadskej rady pre medicínsky výskum (*Medical Research Council of Canada*), MacArthurovej nadácie pre výskum duševného zdravia a práva (*The MacArthur Research Network on Mental Health and the Law*) a Nadácie Britskej Kolumbie pre výskum v oblasti zdravotnej starostlivosti (*British Columbia Health Research Foundation*). Väčšinu výskumných aktivít sme vykonávali v zariadeniach spravovaných kanadskou väzenskou správou. Sme vďační a vážime si spoluprácu väzňov a pracovníkov týchto zariadení. S cieľom ochrániť totožnosť väzňov, ktorí sa podieľali na výskume, som

pozmenil detaily konkrétnych prípadov alebo skombinoval niekoľko prípadov do jedného.

Chcel by som poďakovať Judith Reganovej, že ma povzbudila napísať túto knihu, a Suzanne Lipsettovej, že ma naučila, ako preložiť vedecké texty do zrozumiteľného jazyka.

Môj pohľad na život výrazne ovplyvnila odvaha, oddanosť a veľkorysosť mojej dcéry Cheryl a sestry Noelle. Najväčšie poďakovanie dlhujem svojej manželke a najlepšej priateľke Averil, ktorá si napriek vlastnej náročnej kariére našla čas a energiu, aby ma aktívne podporovala a povzbudzovala v mojej práci. Vďaka jej vrúcnosti, úsudku a prezieravosti som aj po rokoch šťastný a spokojný a dokázal som si zachovať zdravý rozum.

BEZ SVEDOMIA

Dobří ľudia sú zriedkavo nedôverčiví. Nedokážu si predstaviť, že by iní robili veci, ktoré by oni urobiť nedokázali. Obvykle prijímú nedramatické riešenie ako to správne a tým vec zhasla. Normálni ľudia majú taktiež tendenciu predstavovať si psychopátov ako ľudí, ktorí sú navonok rovnako monštruózni ako v mysli. Viac sa mýliť ani nemôžu. Tí žijúci netvoria sa v skutočnosti správajú a vyzerajú oveľa normálnejšie ako ich naozaj normálni súrodenci. Pôsobia dojmom, že sú cnostnejší než cnosť samotná. Tak sa nám ruža z vosku a plastová broskyňa zdajú napohľad dokonalejšie, lebo tomu, ako si v duchu ružu či broskyňu predstavujeme, zodpovedajú viac ako nedokonalý originál, podľa ktorého boli vytvorené.

- William March, *The Bad Seed*